

Vogeltrek en Deltawerken

Inleiding:

De gevolgen van de Deltawerken zullen van verstrekkende aard zijn. Veel is er over dit boeiende onderwerp, met name over de verkeersaspecten, de industriële spreiding, oester- en mosselteelt, recreatie etc. etc. gepubliceerd. Over de gevolgen voor de broedvogels en wintergasten heeft de in Middelburg woonachtige Mr T. Lebrecht in diverse natuurtijdschriften uitvoerig aandacht besteed. (Zie literatuurlijst) In de herdruk van Prof. Dr L. Tinbergen „Vogels in hun Domein” (1960) hebben voorts Dr H. Kluiver en K. Zweeres, zij het in zeer bescheiden mate, dat eveneens gedaan. Maar genoemde schrijvers gingen het toch in hoofdzaak over de broedvogelstand en de wintergasten (ganzen, eenden etc.). Over de gevolgen die de Deltadammen en bruggen op de vogeltrek zullen hebben is, voor zover mij tot dusver bekend (3 aug. 1965), niets gepubliceerd.

In onderstaand artikel zal ik trachten dit hiaat op te vullen en aandacht schenken, niet zozeer aan de grote hoofddammen - de laatste is pas omstreeks 1980 gereed - maar aan de vele z.g. secundaire dammen (en bruggen) die geheel of althans bij het verschijnen van dit artikel nagenoeg gereedgekomen zijn, t.w.: Haringvlietbrug, Volkerakdam, Grevelingendam, Veerse Gatdam, Zandkreekdam, en de Oosterschelde brug, waar op dit moment aan de laatste overspanningen nog wordt gewerkt.

Zeer nadrukkelijk wil ik voorop stellen dat het beslist geen wet van „Meden en Perzen” is dat de vogeltrek zich over de Zuid-Hollandse en Zeeuwse „eilanden” zich zó aan de Deltawerken zal aanpassen als in het artikeltje wordt verondersteld. Het is slechts een voorspelling over de mogelijke invloed van de reeds gereedgekomen Deltawerken op de vogeltrek.

Zoals wij zullen zien ligt het in hoofdzaak aan allerlei klimatologische en geografische invloeden die de trekvogels, zowel de z.g. „gestuwde” trek langs de zeekust als de „breedfront” trek, die van het achterland uit Zeeland binnenvalt, erg verspreiden. De Deltawerken nu kunnen volgens mij daarop echter grote invloed gaan uitoefenen en de verbrokkelde trek letterlijk en figuurlijk gesproken in „goede banen” gaan leiden. Ten eerste omdat deze dijken en bruggen op voor de vogels gunstige punten zijn gelegen en ten tweede vrij aardig tot zeer goed in hun voorkeursrichting (W. tot W.Z.W.) lopen! Het kan haast niet anders of de trekvogels zullen er als vanzelfsprekend gebruik van gaan maken, zoals ik hierbij hoop te kunnen aantonen.

Vogeltrek langs de kust

Reeds Prof. Dr L. Tinbergen wees er in zijn boek „Vogels Onderweg” (1949) op, dat de vinken en spreuwentrek in het gebied der Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden slecht bekend en bovendien gecompliceerd is. Ringonderzoekingen hebben uitgewezen dat sommige vinken door de zeegaten ver landinwaarts worden afgeleid. Bij ’s Gravenhage geringde exemplaren werden bij Antwerpen teruggevonden. Immers: een brede stroom van W.Z.W. tot W. gerichte trek schuift over Nederland, overal waar de vogels op de kusten stoten treden stuwingen op. De beste stuwingen komen voor bij zwakke tot matige z.g. „lage” winden, winden dus die tussen de richtingen Z.O. en West waaien. Deze stuwingen zien we bij

genoemde winden ook b.v. langs de Zeeuwse en met name langs de Walcherse kuststrook. (zie afb. 1)

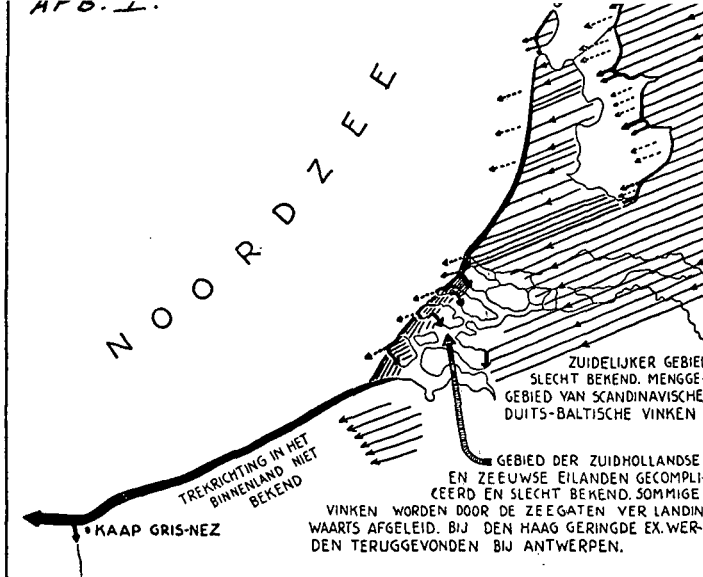
Sedert tal van jaren doe ik waarnemingen aan de vogeltrek. De laatste jaren in samenwerking met de landelijke vogelwerkgroep van de K.N.N.V. gevestigd in Bentveld bij Haarlem, onder leiding van de heer en mevr. Bloem. Bovenstaande heeft betrekking op de z.g. herfsttrek van september tot en met medio november. Ook gedurende de wintermaanden neem ik vrijwel dagelijks op Walcheren waar. Verloopt de herfsttrek vrij regelmatig met uitschieters op enkele forse topdagen, in de wintertijd is er geen sprake meer van een min of meer geleidelijke vogeltrek. Dan staan de vogelverplaatsingen vrijwel geheel onder invloed van vorst en sneeuwval. Door het grillige klimaat in West-Europa is de wintertrek dientengevolge zeer onregelmatig en treedt meer schoksgewijze op in zgn. „vorstvluchten” (Vleugel 1948).

Aan de hand van de weerkaarten die ik gedurende de wintermaanden dagelijks van het K.N.M.I. uit De Bilt ontvang kunnen de koude-invalen, al of niet gepaard gaande met sneeuwval, worden gevolgd op hun weg naar ons land.

Dikwijls zien wij zelfs een koudeuitbarsting al meer dan 5 a 10 dagen van te voren aan komen rollen, voor dat de vorst onze contreien bereikt heeft. Beroepshalve ontvang ik bij bevrozing van het Nederlandse waterwegennet (w.o. ook de Waddenzee en het IJsselmeer) een z.g. „Ijskaart”, die wordt uitgegeven door de Ned. Ijsberichtendienst van Rijkswaterstaat. Het is buitengewoon interessant te zien hoe de vogelbewegingen dan als 't ware „gekoppeld” schijnen te zijn aan deze weer- en ijskaarten. Recent was dat b.v. zeer mooi in de zeer strenge en lange winter 1962-1963 te zien, vooral tijdens de eerste koude golf vlak voor de Kerstdagen van '62. (Zeer gaarne zou ik op deze boeiende winter door willen gaan, maar dat is een hoofdstuk apart en het zou ons te veel op zijwegen voeren, reden waarom ik er hier verder geen aandacht aan wil schenken.) Ook al blijven, zoals nogal eens voorkomt, Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden nog juist buiten de invloedssfeer van Koning Thialfs heerschappij, dan nog zijn de „vorstvluchten” van diverse vogelsoorten - vooral kieften, goudplevieren, lijsterachtigen en waterwild - niet van de lucht. Tot zover wat de winterverplaatsingen betreft. De herfsttrek is zoals reeds vermeld veel regelmatiger, langduriger en bij gunstige weersomstandigheden voor de „lage” (dus zichtbare trek) ook veel massaler, waarbij voornamelijk spreeuwen het leeuwenaandeel voor hun rekening nemen, gevolgd door vinkachtigen, kraaiachtigen, kieviten, graspiepers en lijsterachtigen. Uiteraard is over de z.g. „hoge” trek (met winden tussen Noord en Noord-Oost gaan de vogels zeer hoog over) die daarom algemeen ook wel „geheime” trek genoemd wordt, heel weinig bekend. Dat geldt eveneens voor de onzichtbare nachttrek. De trekroep van allerlei vogelsoorten (o.a. koperwieken) worden in voor nachttrek gunstige avonden en nachten dan wel zeer algemeen gehoord, terwijl daarnaast ook de vuurtorenslachtoffers aanwijzingen geven dat er nachttrek is geweest, doch de gegevens zijn ook wat dat betreft schaars. (Die vuurtorenslachtoffers zijn gelukkig in verband met een goede verlichting van de torens zeer beperkt in verhouding met vroeger jaren). De tellingen naar de nachttrekroep van o.a. koperwieken, die eveneens vanuit Bentveld wordt geregeld en die ik op Walcheren doe, zijn uiteraard maar een fractie van wat er werkelijk over komt.

Het moeten tienduizenden vogels zijn die daar onzichtbaar maar gedeeltelijk wel hoorbaar over ons heen naar het W.Z.W. ijlen! Wij kunnen er alleen maar naar raden.....

Schema van het verloop van de herfsttrek van de vink over Nederland en het Belgische kustgebied. Situatie bij „lage” winden. In het binnenland is, ter vereenvoudiging, alleen de gemiddelde trekrichting ingetekend. Gebroken pijlen: zeetrek, die niet geregeld optreedt. Het verloop van de trek over de Noordoostpolder is hypothetisch. In hoofdzaak gebaseerd op de publicaties en jaarverslagen van het Vogeltrekstation. De trek van de spreeuw verloopt vrijwel volgens hetzelfde schema; de gemiddelde richting van de trek in het binnenland is echter ongeveer W.Z. (Uit: „Vogels onderweg”).

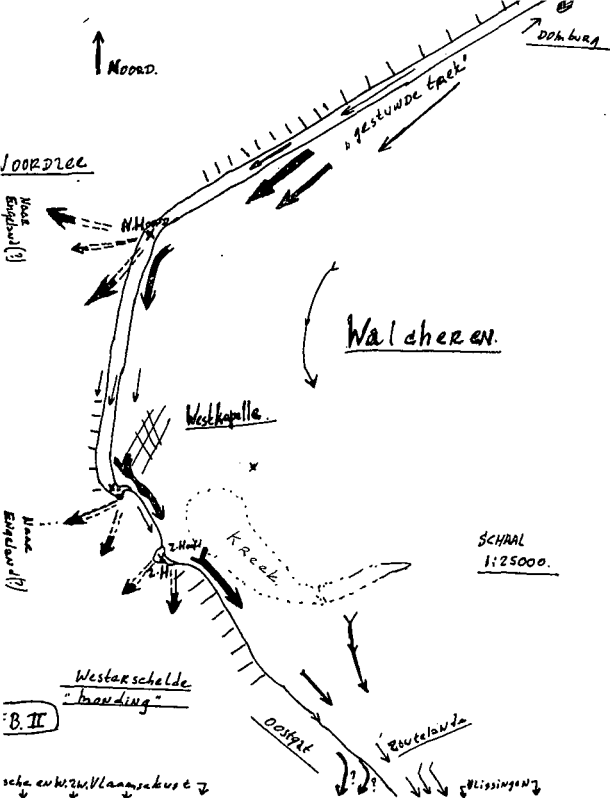

„Lage” trek aan de kust.

Laten we daarom terugkeren naar de lage en voor het menselijk oog zichtbare vogeltrek. Zoals hierboven reeds opgemerkt is komt er bij winden tussen Z.O. en West langs de Noordzeekust een behoorlijk ontwikkelde z.g. „gestuwde” trek voor. Voor wat de Walcherse kust betreft is de beroemde Westkapelse zeedijk een bekend en uitstekend punt om deze gestuwde trek gade te slaan. In de herfst doen wij regelmatig waarnemingen bij het lichtpunt tevens kustwachtpost die boven op deze zeedijk op het z.g. Noorderhoofd staat. Vanaf dit punt heeft men een reusachtig uitzicht. Enerzijds over de „monding” van de Westerschelde (de Deurlo) en naar het N.W. toe op de Noordzee, anderzijds over het wijde Walcherse land. Alle over of langs vliegende vogels in een strook van 200 m ten W. en 200 m ten O. van de waarnemingspost worden genoteerd, zowel soort, aantal, richting en tijd van doorkomen plus alle van belang zijnde meteorologische gegevens. De rapporten gaan naar de centrale post in Bentveld bij Haarlem. Daar worden alle landelijke gegevens verwerkt in trekberichten en daarna gepubliceerd. Uit deze gegevens blijkt echter dat de aantallen die over Westkapelle passeren wel behoorlijk genoemd mogen worden maar t.o.v. bijv. de post Bloemendaal en „Kijkduin” bij den Haag - vooral wat vinken betreft - toch belangrijk minder in aantal zijn. Iets wat grotendeels veroorzaakt wordt door de sterke verbrokkeling van de Zuid-Hollandse en Zeeuwse kust, waarop ik later nog terug kom.

Om een beter inzicht te krijgen in wat hierna volgt onder het hoofdstuk: „Invloed van de reeds gereedgekomen Deltawerken” zullen wij eerst aandacht schenken aan de vogeltrek te Westkapelle, daar de gedragingen van deze trek, die hier langs de kust uit het N.O. komt aanvliegen, zeer bruikbaar is voor het meer theoretische gedeelte van dit artikel, want analoge gevallen zien wij ook elders in Zuid-Holland en Zeeland. Wat is n.l. het geval: De Westkapelse zeedijk maakt op het zojuist genoemde Noorderhoofd een zeer duidelijke knik en wel van ongeveer Noord-Oost naar Zuid! (zie afbeelding II).

De vogels hebben een W.Z.W. tot W. georiënteerde voorkeursrichting wat door de kust echter omgebogen is in een meer Zuid-Westelijke stroming. Zodra deze

vogelbewegingen op een sterke „knik” in een kustlijn stuit, zoals b.v. te Westkapelle treden er velerlei complicaties op. Bij goed zicht en niet te sterke wind vliegen zeer vele gewoon door of draaien iets meer naar het Westen bij en trekken de Noordzee op richting Engeland waar immers o.a. vinken en spreeuwen groten-deels de winter 'doorbrenghen. Een ander bijna evengroot gedeelte draait echter wat meer Zuidwaarts bij en vliegt de Westerschelde „monding” op, linia recta naar de West Zeeuws Vlaamse- en Belgische kust. Behoorlijke aantallen durven onder bepaalde omstandigheden ook deze sprong niet te wagen en volgen liever de veilige zeedijk die ter plaatse sterk naar het zuiden ombuigt. Bij wat minder goede weersomstandigheden en vooral later op de morgen volgt echter een groot gedeelte deze dijk. Dan zijn er nog wijfelaars die heel lang blijven talmen en niet weten wat te doen en tenslotte maar ergens op of onderaan de dijk neerstrijken. Ringmussen (en ook grote zwermen huismussen (!)) die hier ieder jaar opnieuw worden waargenomen doen dat veel, een verschijnsel wat ook Nijhoff (Ardea jrg. 46) in Noord-Frankrijk te Cap-Gris-Nez - waar de zeekust ongeveer evenals te Westkapelle naar het Zuiden ombuigt - heeft geconstateerd. In de meeste gevallen zien wij ze later toch maar weer de veilige kust volgen, zoals wij dat ook wel bij spreeuwen, vinken, kieviten, watersnippen, lijsters e.v.a. zien. Door al deze manoeuvres echter wordt soms een vogeltroep, die aanvankelijk één gesloten formatie vormde, in vijf delen gesplitst! Over „verkeerde trek”, retro-migratie (Vleugel, 1956) dus van vogels die naar het N.O. koersen juist tegen de draad in, en over trek *vanuit* zee, spreken we dan nog maar niet.

Bijzonder interessant zijn de waarnemingen die we kunnen doen twee kilometer Zuidelijker n.l. dichtbij het zogenaamde Zuiderhoofd van de Westkapelse zee-

dijk. Hier maakt de kust een andere duidelijke knik namelijk naar het Zuid-Oosten toe. De vogels moeten hier kiezen of delen: Of de Westerschelde op trekken of sterk van hun route afwijken en met de kustlijn mee eveneens naar het Z.O. ombuigen. We zien hier bijna alle verschijnselen welke wij zojuist op het Noorderhoofd zagen. In het kort komt het hierop neer dat ongeveer 60% het water opvliegt en 40% de dijk, die hier in duinen overgaat, volgt. Het percentage dat van zijn richting afwijkt is niettemin toch behoorlijk hoog te noemen; ondanks dat het zonnig weer was met slechts een matige Zuiden wind op een ochtend dat ik daar waarnam, in november 1963. Blijkbaar vliegen die liever een stuk om dan een kale watervlakte over te steken, wat een onaantrekkelijk terrein is voor landvogels. Op het land komt iets dergelijks b.v. ook bij vinken voor zoals Daane (1933) aantoonde in het kale Ooygebied bij Nijmegen. Zie zijn artikel „Vlaktevrees bij trekkende vinken” in *Ardea*, 22e jaargang.

Prof. Dr G. J. van Oordt maakt van de ombuiging te Westkapelle reeds in 1929 melding. („Vogeltrek”). Hij nam dat waar bij Lijsterachtigen op het Zuiderhoofd van deze bekende zeedijk. (Het is ons overigens ter plaatse gebleken dat de flauwe ombuiging in de dijk, die een gevolg is van de reparatie in 1945, ook al invloed heeft op de trekvogels!)

Naast lijsterachtigen zagen wij deze ombuiging naar Z.O. ook bij o.a. kraaien, spreeuwen, vinkachtigen, mezen en graspiepers. Op 3 oktober 1964 namen wij (Dhr Joesse en schrijver dezes) halverwege Westkapelle en Vlissingen een steekproef. Wat we daar waarnamen overtrof onze stoutste verwachtingen want er bleek een opvallend aantal vogelsoorten en individuen van deze Zuid-Oostelijke trekrichting gebruik te maken. Ondanks het late uur - of juist daardoor? - namen wij daar tussen 10 en 11 uur in de ochtend veel spreeuwen en vinkachtigen waar, benevens 3 roofvogels en 706 lijsterachtigen, waarvan minstens 94% uit koperwieken bestond, vogels die wij notabene een kwartier daarvoor op Westkapelle haast niet te zien hadden gekregen! (in 2 uur tijds slechts 8 exemplaren.) Bovendien trokken ook grote lijsters, zanglijsters, merels en beflijsters in deze stroming mee. Om 11.45 u. moesten wij hier de waarnemingen staken. Maar toen waren er al 1300 lijsterachtigen gepasseerd. En wie zal zeggen wat er daarna en daarvoor (vóór 10 u.) hier langs getrokken is.....

In de struiken wemelde het van de vogels, naast boven omschreven soorten bovendien zeer veel roodborsten, mezen alsmede kepen. Later bleek uit de landelijke vogeltrekrapporten van de vogelwerkgroep K.N.N.V. dat de koperwiekentrek opvallend vroeg voor de tijd van het jaar is geweest. Op 18 okt. zag ik hier weer een sterke Z.O. trek waar onder nu ook veel kramsvogels. Bij nader onderzoek bleek nu dat deze stroom met vogels reeds enige km ten N. van Westkapelle naar het Z. gaat ombuigen en vandaar naar de duinen bij Zoutelande vliegt. Ze schijnen dus „bewust” de uiterste Westpunt van Walcheren af te snijden. Ondertussen zijn wij na bovenstaande gekomen aan het punt waar we zijn moeten n.l. aan het vaststaande feit dat onder bepaalde omstandigheden zich een deel der vogels die langs onze duinen en dijken bewegen zich door de van nature grillige kustlijnen in het Deltagebied laten stuw en „ombuigen” naar Z. of Z.O. Ja, zelfs plaatselijk ook naar het Westen zoals bijvoorbeeld langs de Zuidkust van de Hoekse Waard.

Deze van oudsher natuurlijke toestand wordt nu - en in de toekomst meer en meer - door de Delta dammen en bruggen beïnvloed. En dit zal op de vogeltrekbewegingen m.i. ook meer en meer merkbaar worden.

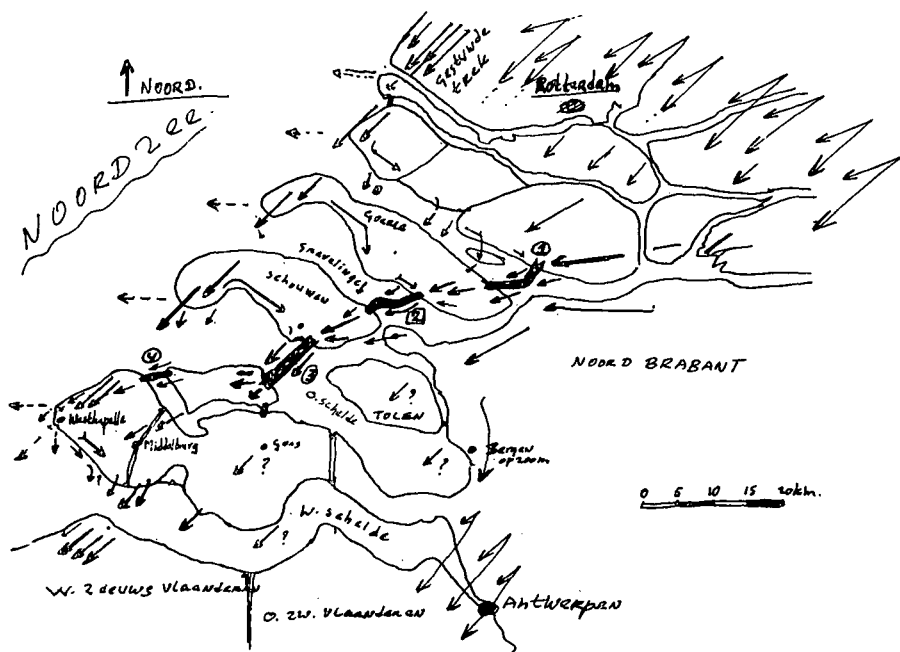
Na bovenstaande wat uitvoerige voorbeschouwing, die echter wegens plaatsgebrek in dit tijdschrift toch zo beknopt mogelijk is gehouden, hoop ik hierna aan te kunnen tonen dat de invloed van de inmiddels gereedgekomen secundaire dijken en twee lange bruggen (de Oosterscheldebrug is bijna met Schouwen en Duiveland verbonden) dit najaar en de komende wintermaanden behoorlijk kan zijn. Bezien wij de kaart van Zeeland (afb. III) dan zien we heel duidelijk dat de brede Zuid-Hollandse en de Zeeuwse stromen vooral bij niet al te gunstig trekweer (sterke tegenwind, nevel, verschijnselen die van september t/m februari boven het relatief warme water ten opzichte van het omringende land veelvuldig voorkomen) een belangrijk obstakel moeten vormen. Bovendien bleek te Westkapelle dat ook bij gunstig trekweer en goed zicht op het water nog heel wat vogels last van „watervrees” hebben. Wat we daar op twee punten in het klein zagen gebeuren komt in het groot in de gehele streek met zijn sterk verbrokkelde kust voor. Dat blijkt ook uit de vele mondelinge mededelingen die ik van andere vogelmensen heb mogen vernemen, en zoals we zien ook uit de boeken en tijdschriften (zie literatuur lijst). Overigens spreekt het kaartje voor zichzelf.

Het is onmogelijk om in dit kort bestek uitvoerig op alle details in te gaan. In grote lijnen komt het hierop neer: De sterke gestuwde vogeltrek die reeds gedeeltelijk langs de Noord-Hollandse kust aanwezig is en zich volgens de gegevens uit de trekkrapporten van de K.N.N.V. langs de Zuid-Hollandse kuststrook nog aanmerkelijk versterkt (de invloed van het IJsselmeer is daar merkbaar) zal zich weliswaar langs de zeekust blijven voortzetten maar op elke eilandenpunt waar de kust landinwaarts ombuigt ook aftakkingen met vogels bewerkstelligen.

Als eerste barrière ontmoeten de uit het N.O. komende vogels het Haringvliet; tussen Voorne en Goeree Overflakkee 5000 meter breed. Terwijl de hoofdmacht gewoon naar het Z.W. doorvliegt naar de overzijde van het Haringvliet, zal een gedeelte langs het Haringvliet naar het Zuid-Oosten ombuigen. Vermoedelijk zal het zich een eind verderop bevindende kunstmatige eiland (bouwput) in het Haringvliet wel als springplank dienen, maar zolang deze zeestroom nog niet definitief afgesloten is, zal een aantal vogels de ingeslagen Z.O. koers blijven volgen. Het eiland Tiengemeten dat nog verder stroomopwaarts ligt zal de „watervrezers” wel voor het grootste deel opvangen en op die manier als „Springplank” over het Haringvliet dienen. Mochten er nog vogels toch stug door blijven gaan (er vliegen er ook aan de landzijde van de dijk en die zien het water immers niet, bovendien komen er geregeld nieuwe bij) dan komen die op een gegeven moment ten Zuiden van de Hoekse Waard bij de Haringvlietbrug aan. Tevens zullen de trekkers die door het Hollands Diep min of meer gestuwd zijn hier eveneens terecht komen.

Dit eerste gereedgekomen Deltawerk, wat de vogels op hun weg ontmoeten, kan volgens mijn mening dit najaar reeds (zij het in zeer geringe mate) toch al van invloed zijn op de vogeltrek. Deze brug immers ligt in Zuid-Westelijke richting, dus vrij aardig in de richting die de vogels blijkens hun voorkeur op moeten. De Haringvlietbrug is ca. 1600 meter lang (Excursiegids voor de Deltawerken), halverwege sluit de brug aan de Volkerakdam, die in vrijwel Westelijke richting naar de vaste wal van het schiereiland Goeree Overflakkee loopt. De vogels zullen deze dam verder volgen. Over de Z.O. punt van het eiland vliegen ze dan verder, maar nu wat meer hun standaard richting overnemend en naar het W.Z.W. of Westen doortrekkend. Een zeker gedeelte zal op het eind voor de

Krammer komen, het vaarwater tussen Goeree en Schouwen. Maar daar ligt het tweede dit jaar gereedgekomen Deltawerk n.l. de Grevelingendam. Ook dit werk zal m.i. zeer zeker van invloed zijn op de najaarstrek. De Krammer is ter plaatse immers 5000 meter breed en de vogels zullen dan ook gaarne van de Grevelingendam gebruik maken, daar deze bovendien eveneens in de vrijwel „goede” trekrichting naar het Zuid-Westen loopt. Inmiddels zullen van de gestuwde trek langs de Noordzeekust, bij de Westkust van Goeree Overflakkee ook al heel wat vogels naar het Z.O. en O. vliegend de veilige dijk gevolgd hebben

afb. III

Schema van de vogeltrek in het najaar zoals zij in zijn algemeenheid bij bepaalde weersomstandigheden over de Zuid-Hollandse en Zeeuwse „eilanden” verloopt. Ten gevolge van de talrijke stromen en de „watervrees” van de landvogels verbreekt de trek sterk. (zie b.v. afb. 2).

Het Deltagebied fungeert dan als een zeef. Terwijl de hoofdmacht gewoon naar het W. en W.Z.W. blijft door vliegen blijft een gedeelte achter en laat zich ombuigen. Dat geldt zowel voor de krachtige „gestuwde” trekstroom langs de Noordzeekust als voor de dunne „breed-front” trek die eveneens uit het Oosten en O.N.O. het gebied binnendringt.

De thans nagenoeg gereedgekomen z.g. secundaire dammen en de twee bruggen zullen volgens de mening van de schrijver deze verbrokkelde trek opvangen en in goede banen leiden. De „vogeltrekroute” over genoemde dammen en bruggen is bij het tekenen van dit kaartje nog grotendeels theorie. (aug. 1965) Alleen van de Grevelingendam zijn gegevens bekend. (Mond. med.)

Ter vereenvoudiging werd alleen de gestuwde en ombuigende trek ingetekend. Overigens spreekt het kaartje voor zichzelf.

Verklaring der cijfers: 1 = Haringvlietbrug en Volkerakdam, 2 = Grevelingendam, 3 = Oosterscheldebrug, 4 = Veersegratdam.

en deels bij Herkingen, maar deels ook bij deze dam, het brede vaarwater oversteken. (Misschien dat bij goed weer ook al het kleine werkeilandje dat tussen Goeree en Schouwen in het Brouwerhavensegat aan het ontstaan is als tussenstation of beter gezegd als springplank dienst doet voor onze „watervrezers“). Tenslotte arriveert alles veilig en wel op het beroemde Schouwen en Duiveland. Voor de vogels die over de Grevelingendam zijn getrokken ligt het voor de hand dat zij hun ingeslagen koers blijven volgen en op die manier ontmoet de vogelschare de zeer brede en woest stromende Oosterschelde. En daar ligt Zeelands trots: De Oosterscheldebrug, 5000 meter lang en geografisch voor de vogeltrek van het najaar uitgerekend op de goede plek en... in de juiste richting! Afb. IV. Een idealere trekbaan was er ter plaatse nauwelijks denkbaar, lijkt mij. Een brede brug over een breed water betekent bij tegenwind en wind van opzij ook luwte en iedereen die wel eens op vogelverplaatsingen gelet heeft (ook op slaaptrek) weet uit ervaring hoe graag en hoe slim ze daar gebruik van weten te maken. Op het vlakke Walcherse land zien wij wel, dat de vogels onder bepaalde omstandigheden gebruik maken van de struikbegroeiing langs de wegen ook al vliegen ze dan een eind uit de koers, dat hindert schijnbaar niet als hun trekdrang of vliegdrang maar bevredigd wordt en zij maar luwte hebben. Bovendien heeft zich zoals we aan mogen nemen een gedeelte van de gestuwde trek langs de Noordzeekust bij de „kop“ van Schouwen zich naar het Z.O. afgesplitst (de Oosterschelde monding is tussen Schouwen en Duiveland en Noord-Beveland ca. 8000 meter breed) en zal eveneens op de Oosterschelde brug stuiten. Een herhaling wat we bij de Haringvlietbrug en de Grevelingendam zagen zullen we m.i. ook hier te zien krijgen: twee vogelstromen komen samen en vliegen geleid door de reuzeningreep van de mens op dit deel van hun trekroute, naar het Z.W. in de richting van Noord-Beveland, Westelijk Zuid-Beveland en Walcheren.

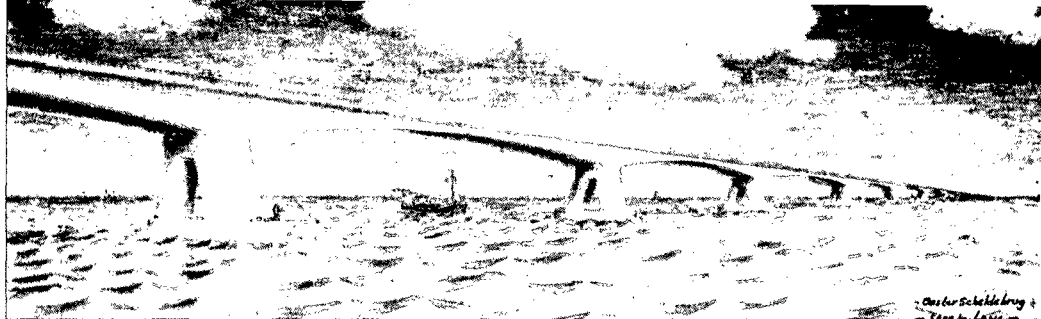
Keren wij in gedachten nog even terug naar de duinpunt van Schouwen en Duiveland (de z.g. „kop“ van Schouwen), dan zien wij daar een analoog geval van wat we op de duinpunt van Goeree zagen: een deel gaat naar Z.O. (reeds beschreven) en bovendien bevestigd door Dhr. Boot uit Haamstede, een ander deel gaat Westwaarts (Prof. Dr L. Tinbergen) en weer een ander gedeelte zet koers naar Walcheren en deels ook naar de duinen van Noord-Beveland. De vogels die op Noord-Beveland arriveren trekken vervolgens West-Zuid-Westwaarts en vliegen over de Veerse Gatdam eveneens naar de Walcherseduinen waar zij zich weer aansluiten bij de stroming die rechtstreeks de sprong over de Oosterscheldemonding waagde. De vogels trekken verder naar Westkapelle en wat daar gebeurt heb ik reeds uitvoerig beschreven. In feite komt het vrijwel hier op neer dat het grotendeels overeenkomt met wat we reeds elders op de Zuid-Hollandse en Zeeuwse „eilanden“ zagen.

Zolang het Haringvliet (ca. 1970) en het Brouwershavensegat (ca. 1970) en de Oosterschelde (wellicht pas in 1980) nog niet definitief afgesloten zijn, zal volgens mij vooral de Grevelingendam en in sterkere mate de Oosterscheldebrug een zeer belangrijke vogeltrekroute kunnen zijn.

Tot zover wat betreft de trekvogels van nazomer en herfst.

Vorstvluchten.

Tijdens plotseling massaal optredende vogelverplaatsingen bij invallend winterweer kunnen m.i. deze Deltawerken ook a.s. winter (aangenomen dat het echt winteren gaat) al een rol gaan spelen. Voor de landvogels die ongaarne een grote

Zeelands trots - De Oosterscheldebrug.

watervlakte oversteken zullen de dammen en bruggen vooral ná sneeuwval witte wegwijzers zijn, scherp afstekend tegen het donkere water. Lijsterachtigen, goudplevieren en ook kieviten, die over ons gewest altijd in enorme „vorstvluchten” trekken, zullen er volgens bovenstaande theorie gebruik van kunnen maken.

Voorjaarstrek:

In „Vogels Onderweg” beschrijft Tinbergen onder het hoofdstuk „Voorjaar op Texel” dat spreeuwen, oostwaarts over Texel vliegend, zich door de waddendijk liet stuwten zowel in Z.O. als in Noord-Oostelijke richting totdat ze op een gegeven moment een geografisch gunstig gelegen verzamelpunt vonden op de schorren achter de Eendracht, om ten slotte gezamenlijk de Waddenzee in Oostelijke richting over te steken. Dergelijke aardrijkskundige lijnen zien we ook in Zeeland, gunstig zowel voor de herfsttrek (waar soms tienduizenden vogels opeenhopen - Mandemaker (1964), Vleugel, Warren en Wilmink (1948) maar ook voor de voorjaarstrekken zijn er dergelijke punten aan te wijzen, al zijn die natuurlijk niet zo uitgesproken als we zien bij de najaarsvluchten. Geografisch lijkt mij de Oosterscheldebrug en de Grevelingendam en in zekere mate ook de Volkerakdam en de Haringvlietbrug ook voor de voorjaarstrek - vogels die zich dus naar het Oosten en Noord-Oosten verplaatsen - gunstig te liggen. Boot (1965) vertelde mij desgevraagd dat in ieder geval van de Grevelingendam bekend is, dat daar vogeltrek is waargenomen.

1980

Als omstreeks 1980 de stromen aan de zeezijde definitief zullen zijn afgesloten zal m.i. de toestand weer aanmerkelijk kunnen veranderen. De hoofddammen zullen grotendeels de rol overnemen en we zullen zien, dat de reusachtige najaarstrek, die reeds langs de Zuid-Hollandse kust aanwezig is, zich grotendeel langs deze dammen naar het Z.W. zal voortzetten, een stroom die bovendien nog gevoed wordt door de „breedfront” trek die uit het binnenland komt. Met andere woorden per jaar kunnen tienduizenden ja, zelfs honderdduizenden vogels van allerlei pluimage gebruik maken van de geweldige kunstwerken, op hun weg naar de winterkwartieren of die nu in Engeland, Ierland, Zuid-Europa of Afrika zijn gelegen!

Slotbeschouwing

Bovenstaand artikel was slechts een gedeeltelijke uitwerking van een idee. Natuurlijk is alles nog maar grotendeels theorie en zitten aan de gecompliceerde Vogelverplaatsingen over Zuid-Holland en Zeeland nog veel meer haken en ogen vast,

en speelt niet alleen de windrichting, de windkracht, het zicht, maar ook de getijbewegingen van het water voorlopig nog een rol. (Met laagwater komen er in de stromen zand- en slikplaten bloot, die mogelijk als „springplank” dienst doen). Dan sprak ik nog niet over de mogelijke invloed van de werken op de nachttrek. Als in de toekomst de dijken en bruggen (hopelijk) verlicht zullen worden, kunnen die in donkere nachten veel vogels tot zich trekken en hun leiden over het water. (A. Joosse nam boven de sterk verlichtte Vlissingse boulevard in oktober 1964 zwermen met koperwieken waar die lange tijd, aangetrokken door de lantaarns en lichten uit de hotels, daar bleven rondcirkelen. Ze durfden blijkbaar de donkere Westerschelde niet op te vliegen) (mond. med.).

Veel onderzoek zal nog gedaan kunnen worden. Voor de amateur ligt hier nog een braak liggend werkterrein. Op ieder „eiland” zal toch wel een handje vol mensen gevonden kunnen worden om aan de kust of bij de Deltawerken - al was het maar alleen tijdens de weekenden een uurtje in de morgen - waarnemingen te doen? Gaarne houd ik mij voor gegevens aanbevolen.

De onderzoekingen zullen zeer zeker nog vele merkwaardigheden op vogelgebied aan het licht brengen. Bovenstaande was nog maar grotendeels theorie, het woord is nu aan de praktijk.....!

Noordbolwerk 3

Middelburg, 4 augustus 1965.

Literatuur.

- A. Daane. *Vlaktevrees bij trekkende vinken*. Ardea 22; 1933.
 C. Dooms. *Avifauna van Walcheren*. Uitgave CJN; 1962.
 K.N.N.V. Vogelwerkgroep gevestigd te Bentveld. *Vogeltrekberichten*. (1959-1964)
 K.N.N.V. Vogelwerkgroep afd. Zeeland, *vogeltrekkrapporten*; 1964.
 Mr T. Lebrecht. *De Avifauna van enige Zeeuwse oeverlandschappen in heden en in de nabije toekomst*. Zeeuws Tijdschrift 7; 1957.
 idem. *De vogels van het Veerse Meer*. Het Vogeljaar 10, nr 3; 1962
 idem. *De Kwak en het Deltaplan*. Limosa 37, nr 3-4; 1964
 idem. *Broedseizoen in de reservaten „Middelplaten” en „Goudplaat” aan het Veerse Meer*. Het Vogeljaar 12, nr 5; 1964.
 idem. *Waterwild en Deltawerken II. Operatie „Graszaad”, een beheersmaatregel t.b.v. de Kol-, Riet- en Brandgans in het reservaat „De Middelplaten” aan het Veerse Meer*. De Levende Natuur 67: 133; 1964.
 idem. *Perspectieven voor de vogelbescherming in het Deltagebied*. Natuur en Landschap 18, nr 4; 1964.
 idem. C. Resoort en J. C. Wedts de Swart. *Vogelgegevens winter '62-'63*. (Kopij berust bij het R.I.V.O.N.)
 H. Mandemaker. *Avifauna van het staatsnatuurmonument „Rammekenshoek”*. Natura 61, nr 6; 1964.
 P. Nijhoff. *Herfsttrek bij Cap Gris Nez*. Ardea 46; 1958.
 Prof. Dr L. Tinbergen. *Vogels in hun domein*. 1946.
 idem. *Vogels onderweg*. 1949.
 Prof. Dr G. J. van Oordt. *Vogeltrek*. 1936.
 D. A. Vleugel, J. A. M. Warren en G. F. Wilmink. *Avifauna van Zuid-Beveland*. Ardea 36.
 D. A. Vleugel. *Enkele waarnemingen over de „vorstvlucht” en „randtrek” in het Sloe-Chengengebied*. Ardea 36.
 J. C. Wedts de Swart. *Zeeuwse vogelwaarnemingen en vogeltrek over Walcheren in de jaren 1942-1956 en van 1958 t/m 1965*. (niet gepubliceerd).
 idem. *Zeldzame vogels in Zeeland*. Natura 62, nr 8; 1965.
 Het Vogeljaar. *Vogeltreknummer* 1960.